

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE KÖRLER İÇİN MİLLİ KÜTÜPHANE HİZMETLERİ (NATIONAL LIBRARY SURVICES)

Deniz Aydemir Döke

İlk sayımızda sizlerle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), körlere hizmet veren temel Milli Kütüphane Hizmetinden (NLS) bahsetmek istedim. Zira elektronik ya da herkes için olan sesli kitapları halk kütüphanelerinde de bulabilmek mümkün, ancak bu körlere ve diğer okuma engeli bulunan kişilere özel olarak, devlet tarafından sağlanan bir hizmet. ABD'de engelli vatandaşlara sunulan hizmetlerden faydalanabilmeniz için genelde vatandaşlık şartı aranıyor, NLS ise Buraya gelince kayıt olduğum ve vatandaş olmamamın benim üyeliğimi etkilemediği nadir hizmetlerden biri. Size bu hizmetin gelişiminden bahsettikten sonra nasıl sunulduğunu anlatacağım.

Tarihçe

1884 yılında ABD'de, Boston Halk Kütüphanesi'nin kör okuyuculara kabartma kitap hizmeti verdiği biliniyor. Bu hizmet yirminci yüzyılın başlarında pek çok eyalette yaygınlaştı. Örneğin, 1896 yılında Detroit Halk Kütüphanesi raflarında 110 cilt kabartma kitap vardı. İlk kez körlere için bir milli kütüphane fikri 1897 yılında John Russell Young tarafından ortaya çıkarıldı. Milli Kütüphane (Library of Congress) kütüphanecisi olan John Russell Young, Kabartma kitaplar ve kabarıklık notalardan oluşan, 500 eserin bulunduğu bir okuma odası kurdu.

1931 yılında önerilen bir yasayla, devletin halk kütüphanelerine kabartma kitap üretmesi ve kayıtlı kör okuyuculara hizmet sunması için bütçe ayrılmasına karar verildi. Bu yasa Federal hükümet ve pek çok eyalet yönetimi tarafından kabul edildi. Buna göre, Milli Kütüphane kitapları sağlayacak ve halk kütüphaneleri de hizmetin vatandaşlara ulaşmasından ve depolama gibi işlerden sorumlu olacaktı. Böylece Milli Kütüphane'nin Kör Bölümü kuruldu. 1952 yılında kütüphane hizmetine kör çocuklar da dahil edildi, 1962'de ise müzik eserleri de koleksiyona eklendi. 1966 yılında hizmet, görme ya da fiziksel engeli nedeniyle standart baskılı kitapları okuyamayan tüm vatandaşları içerecek şekilde genişletildi. Böylece kurum bu günkü adını "National Library Service for the Blind

and Physically Handicapped” (Körler ve Fiziksel Engelliler için Milli Kütüphane Hizmeti) aldı.1968 yılında her eyalette en az bir kütüphane vardı. Bu gün ise 140’tan fazla kütüphane hizmet vermektedir.

Bir başka önemli gelişme ise 1934 yılında gerçekleşti. Bu yılda ilk konuşan kitaplar, plaklara kaydedildi. 1958 yılında yavaş kayıt dönemine geçildi (16-2/3 rpm). Bundan 5 yıl sonra kaydedilen tüm kitaplar yavaş biçimde kaydedildi. 1968 yılında ilk kez kasetlere kayıt yapılmaya başlandı. Bundan 36 yıl sonra yapılan tüm kayıtların kasetlere yapılmasının daha verimli ve ekonomik olduğuna karar verildi. 2001 yılında tüm kayıtlar kasetlere aktarılmıştı. 2009 yılında ise dijital kart sistemine geçildi. Ve halen bu geçiş sürmekte.

Günümüzde 140 kadar merkezden kör ve fiziksel engelli vatandaşlara bu hizmet sağlanmaktadır. Ulusal düzeyde ortak kataloglamaya 1952 yılında geçilmiştir. Körler ve Fiziksel Engelliler için Pennsylvania Bölgesel Kütüphanesi’nin verdiği bilgilere göre, 75.000’in üzerinde başlık (26 milyon kopya) ve 75’den fazla magazin, büyük baskı, kaset, braille ve internet ortamı gibi çeşitli biçimlerde kütüphane bünyesinde bulunmaktadır. İnternet ortamında konuşan kitapların yanı sıra indirilebilir ve kabartma ekranda (Braille display)okunabilir Braille kitaplar yer almaktadır. Bunlara ek olarak betimlemeli filmlere VHS biçiminde olsa bile kütüphane aracılığıyla ulaşılabilmektedir.

Bu Kütüphaneye Nasıl Üye olunur?

Öncelikle yaşadığınız eyalette ve bölgede hangi kütüphanenin hizmet verdiğini öğrenmelisiniz. Sonra tabi ki bir form doldurmanız gerekiyor. Formda engeliniz, hangi biçimlerde kitap okumak istediğiniz (dijital konuşan kitap, kaset konuşan kitap, Braille, büyük baskı, betimlemeli film), okumaktan hoşlandığınız türler (macera, otobiyografi gibi) seçiyorsunuz. Bunlara ek olarak, kişisel başka bilgilerinizi veriyorsunuz. Benim en sevdiğim kısım ise körlüğünüzü kanıtlama kısmı. Bu formu elbet bir doktor veya burada bulunan rehabilitasyon ile ilgili uzmanlar imzalayabiliyor, ama form engelli öğrenci birimi ya da körlerle çalışan bir dernek sorumlusu tarafından da onaylanabiliyor. Benim formumu yerel bir derneğin başkanı imzaladı. Burada en çok sevdiğim bir başka şey ise Book Share üyeliği yaparken gereken körlük bilgisini NLS’ten alabilirsiniz diyorum ve rapor sunmaya gerek kalmıyor.

Kitaplara Nasıl Ulaşıyor?

Eğer doldurduğunuz formda, dijital kitap seçeneğini seçtiyseniz, dijital kitap oynatıcı, kaset seçtiyseniz kaset çalar size kütüphane tarafından gönderiliyor. Cihazlar gönderiliyor çünkü kasetler ya da dijital kartlar sıradan cihazlarda çalınmıyor. Bunun bir nedeni telif hakları yüzünden dijital konuşan kitapların başka oynatıcılarda çalınmıyor oluşu; bir diğer nedeni ise kasete kaydedilen kitapların yavaş hızda kaydedilmiş olması. Bazı firmalar NLS kitaplarını çalan mp3 çalar tarzı cihazlar geliştirmiş ama Belki bundan sonraki bir yazıda bahsederim. Neyse size gelen cihaz için hiç bir ücret ödemiyorsunuz. İsteğinize bağlı olarak kütüphane size sevdiğiniz kitap türlerinden rastgele kitap gönderebilir ya da siz kitap isteyebilirsiniz. Kitaplar ücretsiz posta ile geliyor ve aynı şekilde ücretsiz olarak da geri gönderebiliyorsunuz. Sadece konuşan kitap dinleyebilmeniz için cihaz gönderiliyor, VHS oynatabilmeniz ya da elektronik Braille okuyabilmeniz(kabartma ekran) için bir cihaz gönderilmiyor.

Dijital oynatıcı Nasıl Bir Cihaz?

Ben dijital oynatıcıyı elime alınca çok şaşırdım. Cihaz beklediğimden fazla büyük ve ağırdı. Yaklaşık boyutları 15 x22x5 cm ve ağırlığı ise bir kg civarında. İçine koyulan dijital kart ise yaklaşık bir kaset büyüklüğünde. Şaşkınlığımı buralı arkadaşımınla paylaşınca “bu cihazı yaşlı ve ellerini kullanmakta güçlük çeken kişiler de kullanıyor, düğmeleri az görenler için büyük ve kullanım kolaylığı için de aralarında mesafe olmalı” dedi. Cihaz uyku modu, hızlı ve yavaş oynatma, ses tonunu ayarlama, yer imi koyma, ileri geri sarma gibi tüm gerekli özelliklere sahip. Ayrıca cihazın üzerinde bulunan standart USB çıkışıyla, internetten indirdiğiniz konuşan kitapları, taşınabilir belleklere yükleyerek dijital cihazda çalabilirsiniz. Bu cihazın tek kusuru taşınabilir olmayışı, gerçi üzerinde kızıllı bir tutacak var ve çanta gibi takmak isterseniz diye bir de sap geçirme yeri de yapmışlar ama cihazın 1 kg kadar ağır olduğunu unutmamak lazım.

IOS için Uygulama

Bu yıl sonlarında NLS, dijital kitapları internetten indirmeyi tercih eden kullanıcıları için yeni bir uygulama geliştirdi. Bu uygulamayla Iphone'nunuzla BARD'tan (NLS kitaplarınızı indirebildiğiniz sistem) Braille veya konuşan kitap indirebiliyor ve okuyabiliyorsunuz. Konuşan kitapları doğrudan uygulama üzerinde çalabiliyorsunuz ve o kocaman dijital oynatıcıyla yapabildiğiniz her şeyi yapabiliyorsunuz. Konuşan kitapları

doğrudan Iphone üzerinde dinleyebiliyorsunuz ama Braille kitap okuyabilmek için cihazınızla uyumlu olan bir kabartma ekrana ihtiyacınız var.

Türkiye'deki ve ABD'deki Benzer hizmetlerin Karşılaştırılması

Tarihçe kısmından da gördüğünüz gibi bu işler bizden erken başlamış buralarda. Bir hizmet verirken önemli olan, o hizmetin işe yarayıp yaramadığı. Kocaman bir dijital oynatıcı herkesin işine yarıyorsa o üretilir. Kasetler iş görüyorsa, onlar kullanılır. Burada Bu işler erken başlamakla kalmayıp 1930'lardan bu yana devletin düzenli olarak sağladığı bir hizmet olmuş. Hayır kurumları sadece ilk zamanlarda plakların ya da disklerin çalındığı cihazları sağlamışlar, sonra o cihazlar da devlet tarafından ücretsiz olarak verilmeye başlamış. Bizim ülkemizle karşılaştırıldığında şöyle şeyler benim dikkatimi çekiyor. Bize göre devlet eliyle yapılan daha eski bir hizmet. Bizim Milli Kütüphanemiz de 1945 yılında körlere kabartma kitaplar aracılığıyla hizmet sunmaya başlamış. 1955 yılında görme engelliler bölümü kurulmuş. Geçmişe dair kaç kopya kitap olduğuna dair hiçbir bilgiye ulaşamadım, ayrıca milli kütüphane internet ortamına geçene kadar, sadece Ankara'da yaşayan kör vatandaşlara hizmet sundu sanıyorum. Şu anda internet aracılığıyla 5000 'in üzerinde konuşan kitaba ulaşılabilir. İnternet sayfasından okuduğuma göre, 8 farklı kurum işbirliği yaparak körlere daha iyi hizmet vermeyi hedefliyor. Kurumların işbirliği yapıyor olması şüphesiz güzel bir şey. Bana göre, Başka kurumların da bu konuda ortaya çıkmış ve hizmet veriyor olması devlet eliyle üretilen kaynağın yetersizliğinden dolayı, kör vatandaşların bilgiye erişim gereksiniminin giderilemiyor olduğunu gösteriyor. Bir başka farklılık ise ABD'deki hizmetin sadece görmeyenlere değil, diğer okuma engeli bulunan kişilere de açık bir hizmet olması. Bu bakımdan daha geniş bir kitleye hitap ediyor. Bence körlere için çok önemli bir başka şey, NLS tarafından kabartma kitap hizmetinin hem basılı hem de elektronik olarak sağlanması. Bizim Milli kütüphanemizin internet sayfasında, 1945 yılında körlere kabartma kitaplar aracılığıyla hizmet verildiği yazılı ama güncel olarak böyle bir hizmetten bahsedilmiyor. Burada kabartma yazı okumak daha çok vurgulanıyor ve genelde körlere kabartma yazı okumayı biliyor. Dikkatimi çeken başka bir şey ise, Bizde indirdiğin mp3 biçimindeki kitabı herhangi bir mp3 çalan cihazda dinleyebiliyorken, burada ise konuşan kitapların her cihazda çalınmıyor oluşu. Geçen gün bir arkadaşıma dedim ki, "Eğer bizde böyle bir şey olsa, dosyayı dönüştürmenin bin

türlü yolunu bulurduk". Şaka bir yana, bence bizimki koşullara bir uyum süreci, ekran okuyucular ve kabartma ekranların kişisel ihtiyaç olarak görüldüğü ve devlet tarafından karşılandığı bir yer burası sonuçta. Başka bir biçimsel farklılık, Bizim aksimize tüm konuşan kitaplar DAISY biçimde üretiliyor. Ayrıca burada, bizde gözden kaçan bir gurup olan az gören bireylere sunulan hizmet de bir artı, onlar için büyük baskı seçeneği sağlanıyor. Bir diğer farklılık betimlemeli filmlerle ilgili, bizim ülkemizde bu da sivil toplum tarafından yapılıyor (Türkiye'deki sesli betimleme ile ilgili bilgileri de bu dergide bulabilirsiniz). Son farklılık ise, bizdekinin aksine, taranmış kitapların NLS bünyesinde yer almıyor oluşu.

İlk sayı için paylaşacaklarım bu kadar. Bakalım bir dahaki yazıda nelerden bahsedeceğim sizlere.

Kaynaklar

<http://www.loc.gov/nls/businessplan/playerdescription.html>

http://www.loc.gov/nls/about_history.html

<http://www.mkutup.gov.tr/menu/28>